

Ф. М. Достојевски

Мисли из бележнице 1860–1881.

29.

Руско-пољски рат је рат између два хришћанства – то је почетак будућег рата православља и католичанства, другим речима словенског генија с европском цивилизацијом.

Дакле, наш руски развој није развој „одозго“ (по холандском програму), већ народни развој.

56.

Из католичког хришћанства израстао је само социјализам; из нашег ће израсти братство.

104.

У случају да у далекој будућности Америка произведе неко ново оружје, тада ће се све изменити. Границе ће се пореметити.

105.

Унутрашња племенско-национална снага треба да замени природне границе.

107.

Наша и европска цивилизација. Ми не желимо европску цивилизацију. Ту је све различито: и Вера, и Будућност.

108.

Пропаст идеала у Европи.

117.

Папизам се на читавом Западу кудикамо дубље укоренио и кудикамо више раширио него што се мисли... Чак су и некадашње реформације производ папизма... И Русо и француска револуција производ су западног хришћанства; најзад и социјализам са свим својим формализмом и иверјем – производ је западног хришћанства.

122.

Мисија Русије је у покоравану духом, а не мачем.

188.

Формула је судбина Запада, од формуле ће он и пропасти, формула тежи мравињаку. Оставити човеку што је могуће више живог духа – то је руска тековина. Ми смо примили Свети Дух, а ви нам доносите формулу!

191.

Космополити су вам окренули леђа; издали су вас, покупили свој новац и побегли у Европу.

196.

Пошто је у речи Европејац већ била садржана негација Француза, Немца итд. код нас се то прочитало и на негацију Руса. Тиме је утрт пут за одвајање нашег вишег сталежа од народа.

199.

Ми смо прихватили све дарове Европе, прихватили смо их утолико ревносније уколико нисмо могли да прихватимо саму срж, тј. непосредни живи живот Европе. И док тамо чак и најопштија филозофска и социјална учења добијају националну обојеност, код нас се говори о томе како је националност штетна за народ, а све способне младе снаге помириле су се са слепоћом и глувоћом социјализма, немају појма ни о чему и западају у лажи и противуречности.

202.

Националност није потребна, кажете ви. А из тога следи, ако вас народ не послуша, да ћете се ви одмах на њега наљутити и окренути му леђа. Какви сте само ви деспоти! Не, ти жели ово јер је то разумно – заповедате ви народу. Та он ће вам одмах рећи да то није разумно, јер ви унапред одређујете његову природу.

208.

Социјализам је исто што и хришћанство, с том разликом што држи да се све може постићи разумом.

217.

Укидајући својину, комунисти теже општем благостању, а одузимањем својине желе да ограниче порочну вољу људи. Али, мени управо треба моја по-

рочна воља и сва средства да је остварим, како бих могао да је се одрекнем.

225.

Сваки Немац кога опаучи неки Рус, без сумње, сматра да је у њему увређена читава његова нација. Рус кога опаучи неки Немац ништа неће помислити о својој нацији, али ће се зато утешити што је добио ћушку од цивилизованог човека. Толико је племенита страст према цивилизацији!

247.

По Фадејеву, све у Русији створила је власт. Фадејев је заборавио да се то догодило у условима православља. Ако власт окрене леђа православљу, народ ће изабрати другу власт. Православље, то јесте форма исповедања Христа, јесте источник наше савести и моралности, а према томе, и наше друштвене снаге, науке – свега код нас. С друге стране, у Европи, науке и друштвени развој увек су чиниле друштво атеистичким. Али, то се догађало само услед католицизма. Али, пошто су се од Петрове реформе (цар Петар I – прим. уредн.) васпитаници из тог периода учили само да презиру Русију и да серу на њу – и код њих се појавио атеизам у складу са степеном образованости.

275.

Индустрија и капитал развраћају људе, јер их одвајају од земље, а тиме и од завичаја и од родбине. Сваки радник треба да има земљу. Ерго: није ли цео проблем у земљи?

283.

Слободу истинску, а не номиналну! Дођавола с републиком, ако је она деспотија!

323.

Ми треба да живимо само за себе, не плашите се тога: живети за себе то код Руса значи живети за друге.

325.

Ја сам убеђен да ће Русија бити судија Европи. Она ће нама доћи са комунизмом – да јој ми судимо. И Русија тај проблем неће пресудити у корист једне стране. Ни једна страна неће бити задовољна пресудом.

326.

Папа – вођа комунизма.

343.

Највиша морална идеја која је створена на Западу јесте будући социјализам са својим идеалима и ту нема могућности за неки спор. Али хришћанска истина, која се сачувала у православљу – јесте изнад социјализма. То је оно где ћемо се ми срести са Европом, тојест ту ће се решавати питање: да ли ће се свет спасти помоћу Христовом или сасвим супротно, тојест уништењем воље, претварањем камења у хлебова.

345.

Наш руски живот, без обзира на двеста година подражавања Европи, у битним својим функцијама остаје потпуно оригиналан, али ви – гомила јадника у белим рукавицама, једнако „пожурујете“ Русију, хоћете да је сатерате у овнујски рог и да је учините културном. Све је то последица презира према Русији и њеном народу.

349.

Ми ћемо понудити задивљујући приказ народа слободног од претен-

зија. Ми нећемо нагонити Пољака да постане Рус, али када Пољак или Чех пожелe да буду наша браћа у правом смислу, ми ћемо им дати аутономију, јер и у оквиру аутономије се неће изгубити наша повезаност, они ће хрлити к нама као пријатељу, као старијем брату, као великом центру

350.

Велико дело љубави и истинске просвећености – то је моја утопија.

352.

Ја знам да нема узвишеније помисли нигде од оног што се зове: загрлимо се; шта ми можете ви са вашим позитивизмом дати у замену за то? Поћи ћу за вама онда када ми будете понудили нешто боље. За сада код вас ништа не видим. Ви сте само скидали главе и хоћете још да скидате...

356.

Империја, након Турака, треба да буде не свесловенска, не грчка, не ни руска – ни једно од тих решења није ваљано. Она треба да буде православна – тада ће све бити схватљиво.

357.

Ми са православљем нудимо најлибералнију идеју каква се само може замислити – живот људи у име живота и свих који долазе и који се са нама не саглашавају.

361.

Источно питање. Православље, благо за народ. Бити слуга свима. То је православље. Православље није католицизам (разлика), није лутеранство (химна победи), то нису секте (чашица моја и одмах ће ме узети на небо) –

човек је у православљу свима слуга, он све теши, свима помаже, ту је свако личност, оно чува а не одузима – неће бити фабрика.

Сви служе свима – гледа се широко, благо за народ (...). Али идеја још није сазрела. Словени не схватају. Она постоји само у Русији. И због тога смо ми дужни да служимо Словенима и да им ублажимо судбину, а они како хоће: да ли ће приступити федерацији или неће то је свеједно.

369.

Проучите православље, то није само црквеност и обред, то је живо осећање, то су оне живе силе без којих народи не би могли да живе. У њему чак нема ни мистицизма – то је чисто човекољубље, то је лик Христов.

376.

Православље није мотив који разједињује; напротив, то је мотив који сједињује. То је наша „рубрика“ у коју ће стићи читаво Балканско полуострво, не само са својим Словенима, него и са Грцима и са Константинопољем.

327.

У току Кримског рата Русија није показала своју немоћ, него снагу. Тада се могло тако говорити с обзиром на реформе које су предстојале, али сада је друга ствар и треба рећи истину. Без обзира на трулеж која се осећала тада читава Европа није ништа могла учинити, иако је много потрошила и направила милионске дугове.

И наша унутрашња ситуација је много сигурнија него што је другде случај. Самодржавље. начин гледања код европских царева (ограђују се гар-

дама) када је у питању самодржавље и његово будуће окретање родном тлу, тојест – све слободе, јер не боје се код нас (као на Западу) народа и поданика.

381.

О самодржављу као узроку свих слобода у Русији. Ту је и разлика у гледиштима између Руса из иностранства и Руса из Русије. За оне Русе из иностранства, ово је тиранија; за Русе из Русије – извор свих слобода.

388.

Русија се руководи принципима широкогрудости, некористољубља и човекољубља. Шта, пак, видимо у Европи? И, тако – човечанство се раздвојило на два дела.

389.

Маколико истицали некористољубљивост Русије, царева речи и обећања, сама природа логике ствари ломи све, расплет је близу, а рат са Европом је неизбежан. Ту је источно питање и његова будућност. Према томе, снажење Русије након уједињења Словена, Европа ће допустити само у крајњем случају. Једини лек у овом тренутку, а то је већ стоти пут, био би да се оканемо решавања и да прихватимо компромис, али – то је ужасно неповољно по Русију, јер ми тиме упропашћујемо решење источног питања, тојест, одричемо се наше идеје, уступамо наша вековна права и томе слично. Боље је рат, боље је свршити одједном и ваљано.

Нашем цару је судбина наменила задатак да поврати наш изгубљени утицај на Истоку. Тај задатак је сада лак јер већ две трећине посла обавила је сама логика развоја догађаја.